

ประเพณีบุญสารทเดือนสิบเมืองนคร

The Festival of the Tenth Lunar Month (Sat Duan Sip) in Nakhon Si Thammarat

สุดาวรรณ มีบัว *

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Sudawan Meebua *

Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University

บทคัดย่อ

ประเพณีบุญสารทเดือนสิบเป็นประเพณีสำคัญคู่บ้านคู่เมืองนครศรีธรรมราชมาช้านาน เกิดจากความเชื่อเรื่องวิญญาณและกรรมประกอบกัน ทั้งนี้ประเพณีบุญสารทเดือนสิบตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อเรื่องกรรม สวรรค์ นรก และวิญญาณ ผู้ทำดีเมื่อถึงแก่กรรมย่อมสู่ภูมิที่ได้สุขสบายบนสวรรค์ ส่วนผู้ทำความชั่วเมื่อถึงแก่ความตายย่อมสู่แดนแห่งทุกข์ตกอยู่ในนรก หรือเป็นเปรต รับประทานตามผลกรรมที่ก่อไว้ ดังนั้นเมื่อถึงช่วงเวลานี้ ลูกหลานจึงมีหน้าที่ที่จะต้องทำบุญอุทิศแก่วิญญาณทุกข์ยากในช่วงบุญสารทเดือนสิบ โดยทำในวันรับ ตรงกับ แรม 1 ค่ำเดือนสิบ และในวันแรม 14 ค่ำ หรือ แรม 15 ค่ำ เป็นวันส่ง ทั้งนี้ การเตรียมการสำหรับประเพณีสารทเดือนสิบเป็นวันที่เรียกว่าวันจ่าย โดยหาซื้อสิ่งของจากท้องตลาด ประกอบด้วยอุปกรณ์ต่างๆที่ต้องนำไปทำบุญ ตักบาตรถวายพระ คือเสปียงอาหารและผักผลไม้ ของคาวและหวาน เครื่องครัว ของใช้ต่างๆ ในชีวิตประจำวัน และขนมประเพณีต้องมีขนม 5 อย่าง คือ ขนมลา ขนมพอง ขนมดีซำ ขนมกงและขนมบ้า รูปแบบจัดหมรับ แล้วแต่จะจัดแบบใด เช่น จัดในกระเจาต จัดในกะละมังหรือกระบุง หรือคิดออกแบบเอง การประกอบพิธีกรรม คือ การยกหมรับ การตั้งเปรต การฉลองหมรับและการบังสกุล ทั้งนี้ในปัจจุบันนี้ประเพณีบุญสารทเดือนสิบเมือง นครยังเป็นประเพณีที่สำคัญและมีเอกลักษณ์ แต่มีการเปลี่ยนแปลงในการจัดงานเทศกาลประเพณีได้ถูกนำมาจัด อย่างใหญ่โตเป็นงานที่รื่นเริง สนุกสนาน มีกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อส่งเสริมการตลาดจนมีความเหมาะสม

คำสำคัญ : ประเพณี บุญสารทเดือนสิบ

Abstract

The festival of the tenth lunar month or Sat Duan Sip is the priceless and symbolic tradition in Nakhon Si Thammarat for a long time. Spirit and Karma are two important concepts in forming this tradition. Besides, the tradition is based on the beliefs of Karma, Heaven, Hell, and Spirit. Those who always do good deeds will have a good life after death in heaven when they pass away. On the other hand, those who do bad deeds will be in hell, the land of suffering, when they pass away. Those who are in hell become hungry ghosts and are punished for the bad things they have done. Each year, in the tenth lunar month on 14th or 15th waning moons, there will be a major cultural event held by ascendants or relatives to make merit and show respect and gratitude to not only their deceased ancestors but also to other suffering spirits. To prepare making merit, people will buy many things used in making merit which are fruit and vegetable, meat dish and desserts, kitchen utensil, useful things for everyday life. However, the most important thing to prepare is five traditional desserts which are Khanom La, Khanom Pong, Khanom Deesum, Khanom Gong and Kanom Bah. All of traditional desserts will be placed on beautifully decorated trays called Mrup. There are various ways to decorate Mrup for examples, decorating in wicker basket, enameled basin or bamboo basket, or other containers depending on what inspires you. There are four important parts to perform the tenth month merit-making tradition as follows: 1) carrying Mrup to the temple, 2) putting some food and desserts on the ground, bottoms of big trees, or walls of the temple for hungry ghosts, 3) celebrating Mrup, and 4) laying a funeral robe. Nowadays the tenth month merit-making tradition is still important and unique but there is something changing in organizing this festival. The festival has been organized as a big and entertaining festival. More fun activities are used as marketing communication tools to promote and advertise the festival. With this change, some beautiful culture and appropriate ways in making merit have been ignored or forgotten.

Keyword : The festival, The tenth lunar month

บทนำ

ประเพณีบุญสารทเดือนสิบเป็นประเพณีสำคัญของภาคใต้และชาวนครศรีธรรมราชมาช้านานเป็นประเพณีที่ได้รับมาจากอินเดีย ซึ่งปฏิบัติติดต่อกันมาหลายชั่วอายุคน ทั้งนี้เพราะชาวนครติดต่อกับอินเดียมาช้านานก่อนดินแดนส่วนอื่นๆของไทย วัฒนธรรมอินเดียส่วนใหญ่จึงถูกถ่ายทอดมายังชาวนครเป็นแห่งแรก ประเพณีบุญสารทเดือนสิบเกิดจากความเชื่อเรื่องวิญญาณและกรรมประกอบกัน ดังนั้นจึงเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลส่งไปให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว โดยมีการทำบุญขนมสารทเดือนสิบ 5 อย่าง คือ ขนมลา ขนมพอง ขนมบ้า ขนมดีซำ และขนมกง (ขนมไข่ปลา) ซึ่งเป็นขนมสัญลักษณ์ของประเพณีนี้ จากการสำรวจพื้นที่เชิงทฤษฎี (ปัญญา เลิศไกร และลัญจกร นิลกาญจน์, 2559) ในนครศรีธรรมราชคนนครส่วนใหญ่จะเตรียมการทำขนมเดือนสิบตามประเพณีทุกชนิดขนมจะถูกจัดเป็นพิเศษในการนำไปถวายพระ และมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องหลายอย่าง ในช่วงของการทำบุญสารทเดือนสิบถือเป็นการรวมญาติของครอบครัวไปด้วยเพราะชาวนครศรีธรรมราชทุกคนที่ไปอยู่ต่างถิ่นต่างแดนมักจะถือเป็นวันนัดหมายที่ต้องกลับมาเยี่ยมบ้านเดิม(บ้านเกิด) ที่พ่อแม่หรือญาติพี่น้องอยู่แต่เดิม ไม่ว่าจะอยู่ไกลหรือใกล้ก็ตามก็จะกลับมาเพื่อทำบุญกับญาติพี่น้องโดยพร้อมหน้ากัน ดังเพลงร้องเรือกล่อมเด็กมีบทร้องว่า

...ทำบุญใหญ่ เเห	ทำบุญวันสารท
ยกหมรับดับเถาด	ไปวัดไปวา
กรวดน้ำตั้งจิตอธิฐาน	ส่งผลกุศลไปให้ไปย่า
พ่อแม่ตายายลูงป่า	น้ำอาขึ้นเมืองบน เเห...

เมื่อเอ่ยถึงงานเดือนสิบ ใครๆ ก็นึกถึงเมืองนคร ทั้งนี้ก็เพราะว่างานเดือนสิบ เป็นงานประจำปีของเมืองนคร เมื่อใกล้จะถึงเทศกาลเดือนสิบประชาชนทั่วทุกภาคของประเทศไทยต่างก็ตั้งตาคอย พร้อมด้วยการตระเตรียมตัวที่จะหาโอกาสไปร่วมในกิจกรรมนี้ ชาวนครส่วนใหญ่มักมีใจจดจ่ออยู่กับประเพณีสารทเดือนสิบด้วยความตื่นเต้น ทั้งคนหนุ่ม คนแก่ และเด็ก หากชาวนครคนใดไปอยู่ไกลบ้านไกลเมือง เมื่อใกล้ถึงเทศกาลเดือนสิบก็มักรีบเตรียมตัวกลับบ้านเกิดเมืองนอน ไม่มีเหตุลใจหรือความบังเอิญใดๆที่บังคับให้กลับ แต่เป็นไปด้วยความสมัครใจ จนเป็นประเพณีที่สืบต่อกันมา จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นสมบัติคู่บ้านคู่เมืองนคร (วิเชียร ณ นคร และคณะ, 2521, น.199)

ความเชื่อเรื่องประเพณีบุญสารทเดือนสิบ

1. ความเชื่อ เรื่องกรรม นรก สวรรค์ และวิญญาณ

ความเชื่อเรื่องวิญญาณ เป็นความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ที่ติดตัวมาตั้งแต่วัยเด็ก ตั้งแต่ยุคที่เรียกว่ายุคความเชื่อผีสารท เทวดา เชื่อในชีวิตหลังตาย เชื่อเกี่ยวกับพลังอำนาจต่างๆ หลังจากร่างกายอันเป็นวัตถุสลายไป และพลังอำนาจที่ออกจากร่างได้ชั่วคราว

ประเพณีบุญสารทเดือนสิบตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อเรื่องกรรม สวรรค์ นรก และวิญญูณตามประโยคที่ว่า “มนุษย์ย่อมเป็นไปตามกรรม” ผู้ทำดีเมื่อถึงแก่กรรมย่อมไปสู่ภูมิที่ได้สุขสบายบนสวรรค์วิมานตามผลแห่งกรรมดี ส่วนผู้ที่ทำความชั่วเมื่อถึงแก่ความตายย่อมสู่แดนแห่งทุกข์ มีแต่ความทุกข์ยากลำบากตกอยู่ในนรก หรือเป็นเปรต รับประทานตามผลกรรมที่ก่อไว้ ลูกหลานจึงมีหน้าที่ที่จะต้องทำบุญอุทิศแก่วิญญูณทุกข์ยากเหล่านั้นในช่วงบุญสารทเดือนสิบ

ชาวนครศรีธรรมราชเชื่อกันว่าการทำบุญสารทเดือนสิบเป็นการทำบุญกุศลครั้งสำคัญในรอบปี บุญสารทเดือนสิบนี้จะต้องทำไม่ได้เป็นอันขาดเพราะถือว่าเป็นเดือนที่บำเพ็ญกุศลเพื่อรับวิญญูณของบรรพชนและญาติมิตรผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยมีความเชื่อกันว่าในปลายเดือนสิบบรรพบุรุษอันได้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย และญาติพี่น้องผู้ซึ่งได้ล่วงลับไปแล้ว หากทำความดีเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่จะได้ไปเกิดในสวรรค์ หากทำความชั่วจะตกนรกต้องทนทุกข์ทรมาน โดยเฉพาะคนที่มีบาปมากซึ่งเรียกว่า เปรต จะถูกปล่อยตัวจากพญายมในช่วงเวลาดังกล่าว เพื่อให้สามารถขึ้นมาพบญาติพี่น้องและลูกหลานของตนในเมืองมนุษย์ในวันแรม 1 ค่ำ เดือนสิบ เพื่อมาขอส่วนบุญส่วนกุศลจากลูกหลานญาติพี่น้อง และให้ลงกลับนรกดังเดิมในวันแรม 15 ค่ำ เดือนสิบ ดังนั้นญาติซึ่งเป็นผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่จึงต้องมีหน้าที่นำอาหารไปทำบุญตามวัดเพื่อเป็นการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว อันเป็นการแสดงความกตัญญูตเวทีแก่บรรพบุรุษหรือผู้มีพระคุณ หากไม่ไปทำบุญให้มีความเชื่อกันว่าลูกหลานจะไม่มีความสุขความเจริญ ถูกสาปแช่งให้ชีวิตตกต่ำ ทำอะไรก็ไม่มีความสำเร็จรุ่งเรือง

2 .ความเชื่อเปรต –เปตพลี

เปรต ในภาษาสันสกฤต แปลว่า ผู้ไปก่อน ตามความเชื่อในศาสนาพราหมณ์นั้น เชื่อว่าคนที่ตายไปแล้ว ถ้าเป็นคนดีมีกุศลกรรมก็จะนำไปสู่ดินแดนที่เป็นสุข แต่ถ้ามีบาปกรรมก็จะตกนรกหมกไหม้ เรียกว่า เปรต เปตพลี คือ การทำบุญอุทิศแก่ผู้ตาย หมายถึง บรรพบุรุษที่ตายไปแล้วทุกคนนั่นเอง

ประเพณีบุญสารทเดือนสิบของนครศรีธรรมราชเป็นไปลักษณะเดียวกับประเพณีเปตพลีของอินเดียที่กระทำเพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบุพการี โดยมีการประยุกต์สร้างสรรค์อุปกรณ์ ความเชื่อพิธีกรรมให้มีความเหมาะสมกับผู้คนและสภาพของท้องถิ่น (เกษม จันทรดำ, 2549, น.80)

ความเชื่อการทำบุญอุทิศแก่เปรตเป็นความเชื่อ รับมาจากอินเดียเป็นพิธีของพราหมณ์มาก่อน คือ พราหมณ์มีธรรมเนียมทำทักษิณาอุทิศแก่บุรพบิดา เรียกว่า ศราทระ บุรพบิดานั้นนับถือถึง 3 ชั้น คือ บิดา ปู่ และทวด โดยเชิญพวกวาพราหมณ์มาเลี้ยง และแจกไทยธรรม สิ่งที่ขาดไม่ได้คือผ้าเพื่อไม่ให้บุรพบิดาของเขาต้องเปลือยกาย เมื่อเซ่นหรือทำทักษิณาแล้วก็กวาดน้ำไปให้ ส่วนอาหารที่เซ่นแล้วจะโยนไปให้สัตว์ ซึ่งเป็นธรรมเนียมที่ดีส่งเสริมปลูกฝังความกตัญญูตเวที ขณะเดียวกันได้ทำบุญอุทิศให้แก่เปรต

ความเชื่อเรื่องเปรตเป็นความเชื่อที่ฝังลึกในความรู้สึกรักของพุทธศาสนิกชนชาวภาคใต้และชาวนครศรีธรรมราชแสดงออกในพิธีกรรมบุญสารทเดือนสิบ ขณะเดียวกันเปรตจึงเป็นพลังผลักดันที่สำคัญยิ่งที่กำหนดแนวทาง รูปแบบประเพณีบุญสารทเดือนสิบจวบจนปัจจุบัน เสมือนดังเป็นอัตลักษณ์เช่นเดียวกันที่ทุกคนจำได้ว่า เดือนสิบต้องมีเปรต ต้องมีขนมต่างๆ ของเดือนสิบ

ในหนังสือไตรภูมิพระร่วง หรือภูมิเปรตในคัมภีร์ต่างๆ ไม่ได้ระบุชัดเจนว่าเป็นนรกเพียงแต่กล่าวว่าเป็นโลกหนึ่ง มีสิทธิดีกว่าสัตว์นรก เพราะปรากฏตัวบนโลกมนุษย์ได้บางโอกาส โดยเฉพาะในเดือนสิบ เป็นเวลา 15 วัน การที่มนุษย์ต้องไปเกิดเป็นเปรต เพราะการกระทำความชั่วหรือบาปทางกาย วาจาและใจที่เรียกว่า

อกุศลกรรมบถ 10 ประกอบด้วย

1. กายกรรม 3 มีฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม
 2. วาจกรรม 4 มีพูดเท็จ พูดส่อเสียด คำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ
 3. มโนกรรม 3 มีโลภอยากได้ของคนอื่น พยายามปองร้ายผู้อื่น มีฉันทิฐิ เห็นผิดจากคุณธรรม
3. ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องขนม 5 อย่าง

ความเชื่อเกี่ยวกับขนมเป็นความเชื่อตามสมัยของท้องถิ่น และหลักศาสนา โดยอาศัยการเปรียบเทียบตีความเพื่อเข้าใจหลักธรรม ดังนี้

ขนมพอง เป็นสัญลักษณ์มีความโดยในว่าเปรียบเสมือนแพอันเป็นพาหนะให้บรรพบุรุษใช้ ข้ามห้วงมหรณพ ตามคติความเชื่อของพระพุทธศาสนา

ขนมลา เป็นสัญลักษณ์เปรียบเสมือนเสื้อผ้า แพรพรรณที่บรรพบุรุษจะได้ใช้เป็น เครื่องนุ่มห่มด้วย ขนมลามีรูปทรงดั่งผ้าถักทอ ผับแผ่นผืนได้

ขนมกง (ขนมไข่ปลา) เป็นสัญลักษณ์เปรียบเสมือน เครื่องประดับ ด้วยมีรูปทรงดั่งกำไล แหวนให้บรรพบุรุษใช้ประดับร่างกาย

ขนมบ้า เป็นสัญลักษณ์ประดุจหนึ่งลูกสะบ้าสำหรับบรรพบุรุษใช้เล่นสะบ้าในวันตรุษสงกรานต์ ด้วยขนมบ้ามีรูปทรงคล้ายลูกสะบ้า ซึ่งเป็นการละเล่นที่นิยมเมื่อสมัยก่อน

ขนมดีซำ เป็นสัญลักษณ์เปรียบได้กับ เงินตรา เบี้ย สำหรับให้บรรพบุรุษได้มีไว้ใช้สอย ด้วยรูปทรงของขนมคล้ายเบี้ยหอย

4. ความเชื่อเรื่องตายาย

ตายาย หมายถึง บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว คนนครศรีธรรมราช เรียกพ่อของแม่ว่า พ่อเฒ่า และเรียกแม่ของแม่ว่า แม่เฒ่า ตามภาษาถิ่นนครศรีธรรมราช

ตายาย ที่เกี่ยวเนื่องกับการทำบุญเดือนสิบ หมายถึง เฉพาะบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วเท่านั้น โดยมีความเชื่อในช่วงวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 ถึง 15 ค่ำ เดือน 10 บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วที่ยังไม่ได้ไปผุดไปเกิด จะได้รับอนุญาตให้กลับมาโลกมนุษย์ เพื่อเยี่ยมเยียนลูกหลานได้ชั่วคราว ดังนั้นลูกหลานจึงต้องไปทำบุญเดือนสิบ

การเตรียมการประเพณี พิธีกรรม ในบุญสารทเดือนสิบ

1. วันจ่าย

วันจ่ายเป็นวันเตรียมสิ่งของที่ใช้จัดหมรับของเพื่อทำบุญสารทเดือนสิบ ในวันแรม 13 ค่ำ เดือน 10 จะต้องรีบเตรียมหาสิ่งของต่าง ๆ สำหรับจัดหมรับ แต่ละบ้านนั้นมีสิ่งของต่าง ๆ ที่จะใช้ในการจัดหมรับไม่เหมือนกัน ดังนั้นการได้มาซึ่งสิ่งของที่ขาดอยู่ก็คือ การไปซื้อหาที่ตลาด พ่อค้าแม่ค้าจะนำสิ่งของต่าง ๆ ไปขายกันมากเป็นพิเศษ เพราะรู้ความต้องการในโอกาสนี้ดี สิ่งของที่ใช้ในการจัดหมรับ ได้แก่ อาหารแห้ง พืชผักที่เก็บไว้ได้นาน เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน และขนมที่เป็นสัญลักษณ์ของบุญสารทเดือนสิบ และสำหรับนำไปมอบให้ผู้ใหญ่ที่ตนเคารพนับถือ ดังนั้นตลาดจึงแน่นขนัดเป็นพิเศษ เพราะแทบทุกบ้านมุ่งหมายหาซื้อของที่ตลาดกัน จึงเรียกว่าวันนี้ว่า วันจ่าย

2. การทำขนมประเพณีบุญสารทเดือนสิบเดือนสิบ

ขนมที่ใช้ประกอบหมรับในการทำบุญสารทเดือนสิบมีอยู่หลายอย่าง แต่ขนมที่จำเป็นอย่างขาดไม่ได้ในประเพณีนี้มีอยู่ 5 อย่าง คือ ขนมลา ขนมพอง ขนมบ้า ขนมดีซำ และขนมไข่ปลา หรือขนมกง มีวิธีการปรุงขนมดังต่อไปนี้

2.1 ขนมลา

เครื่องปรุง ข้าวเจ้า น้ำตาลทราย และน้ำผึ้งจากต้นจาก เคี้ยวให้ข้น น้ำมันมะพร้าวใหม่ๆ หรือน้ำมันอื่นๆ ส่วนไข่ต้ม ใช้เฉพาะไข่แดง

วิธีทำ ล้างข้าวเจ้าให้สะอาดแล้วหมักใส่กระสอบजूไว้ 2 คืน ครบกำหนดแล้วล้างให้หมดกลิ่น โม่ข้าวสารให้ละเอียด นำแป้งไปบรรจุลงในถุงผ้าบาง ๆ นำไปแขวนหรือวางให้ให้สะเด็ดน้ำ เมื่อสังเกตเห็นว่าแป้งข้นมากแล้วให้นำไปวางราบลง นำของหนักวางทับไว้เพื่อให้แป้งแห้งสนิท

วิธีผสม นำแป้งที่แห้งแล้วไปตำให้ร่วน แล้วใส่น้ำผึ้งที่เตรียมไว้คลุกเคล้าจนเข้ากันดีแล้ว เอามือจุ่มโรย (ทอด)

วิธีโรยหรือทอด โรย (ทอด) ด้วยกระทะขนาดใหญ่ ใช้ไฟอ่อน ๆ เอาน้ำมันผสมไข่แดง ทาให้ทั่วกระทะ พอกระทะร้อนได้ที่ดีแล้วเอาแป้งที่ผสมแล้วใส่กะลามะพร้าวขนาดใหญ่ ชันหรือกระป๋องที่ทำขึ้นสำหรับโรยโดยเฉพาะ โดยเจาะรูที่ก้นเป็นรูเล็ก ๆ จำนวนมากแล้วนำแป้งไปโรยบนกระทะวิธีการโรยให้วนไปวนมาให้ทั่วทั้งกระทะหลายครั้งจนได้ขนาดใหญ่ตามที่ต้องการ เมื่อขนมในกระทะสุกแล้วนำมาวางซ้อน ๆ กันให้น้ำมันสะเด็ดแล้วโรยแผ่นใหม่ต่อไปแต่ก่อนที่จะโรย ต้องทาน้ำมันผสมไข่แดงที่กะทะทุกครั้ง

2.2 ขนมหอง

เครื่องปรุง ข้าวเหนียว และน้ำมันมะพร้าวใหม่ๆ (หรือน้ำมันอื่นๆ)

วิธีทำ แช่วข้าวเหนียวไว้ 1 คืน แล้วนำข้าวเหนียวไปนึ่งเมื่อนึ่งข้าวเหนียวสุกให้ตักใส่พิมพ์รูปแบบต่างๆ

การทำพิมพ์ ใช้ไม้ไผ่แผ่นบางๆ สูงประมาณ 1 เซนติเมตร นำมาพับเป็นรูปแบบต่างๆ ตามที่ต้องการ เช่น รูปสี่เหลี่ยม รูปวงกลม และรูปหัวใจ เป็นต้น เมื่อจัดข้าวเหนียวใส่พิมพ์เมื่อข้าวเหนียวจับตัวดีแล้วดึงออกจากพิมพ์ แล้วนำไปผึ่งแดดเมื่อข้าวเหนียวแห้งแล้ว นำไปทอดในกะทะใบโต ซึ่งมีน้ำมันอยู่ก้นกะทะ เรียกว่า **สายทอง** พยายามสายแผ่นทองในน้ำมันร้อนๆ ให้มาก จนข้าวเหนียวแต่ละแผ่นทองทั่วตักใส่ตะแกรงให้สะเด็ดน้ำมัน ขนมหองจะกรอบ

2.3 ขนมห้า

เครื่องปรุง ข้าวเหนียว งาขาว งาดำ น้ำตาลเคี้ยว และน้ำมันมะพร้าวใหม่ (หรือน้ำมันอื่นๆ)

วิธีทำ แช่วข้าวเหนียวไว้ 1 คืน เมื่อครบกำหนดแล้วล้างให้สะอาดจนหมดกลิ่น แล้วนำไปใส่ในตะแกรงให้สะเด็ดน้ำ ต้มน้ำข้าวเหนียวให้ละเอียดและร้อนด้วยตะแกรง เอาแบ่งที่ร้อนแล้วนั้นไปผสมกับน้ำตาลทรายที่เคี้ยวไว้แล้วคนให้เข้าจนเป็นเนื้อเดียวกัน ชิมรสให้หวานตามชอบและไม่ให้แบ่งเหลวจนเกินไป ปั้นแบ่งเป็นรูปกลมๆ แบบๆ แบบลูกสะบ้า เส้นผ่านศูนย์กลาง 10 เซนติเมตร วางราบไว้ในกระด้งหรือถาด โรยด้วยงาขาวงาดำที่คั่วสุกแล้ว นำไปทอดในน้ำมันร้อนๆ จนสุก ตักขึ้นวางในตะแกรงให้สะเด็ดน้ำมัน

2.4 ขนมติซ่า

เครื่องปรุง ข้าวเจ้า น้ำตาลทรายเคี้ยว และน้ำมันมะพร้าวใหม่ๆ (หรือน้ำมันอื่นๆ)

วิธีทำ แช่วข้าวเจ้าไว้ 1 คืน เมื่อครบกำหนดแล้ว ล้างให้สะอาดจนหมดกลิ่น นำไปใส่ในตะแกรงจนสะเด็ดน้ำแล้วนำข้าวเจ้าไปตำให้ละเอียดแล้วร้อนด้วยตะแกรงนำไปผึ่งแดด แล้วนำไปผสมกับน้ำตาลเคี้ยว คนให้เข้ากันดี ชิมรสตามต้องการ นำแบ่งที่ผสมแล้วมาปั้นเป็นรูปกลมๆ แบบๆ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางราว 10 ซม. นำไปทอดในน้ำมันร้อนๆ จนสุก แล้วตักขึ้นวางในตะแกรงให้สะเด็ดน้ำมัน

2.5 ขนมหง (ขนมไข่ปลา)

เครื่องปรุง ถั่วเขียว น้ำตาลทรายเคี้ยว แบ่งข้าวเหนียว หัวกะทิ ไข่ และน้ำมันมะพร้าวใหม่ๆ (หรือน้ำมันอื่นๆ)

วิธีทำ คั่วถั่วเขียวจนสุก โม่ทั้งเปลือกจนละเอียดแล้ว ร้อนตะแกรงนำมาคลุกกับน้ำตาลเคี้ยว แล้วคลึงเป็นรูปวงรีขนาดพองามนำไปชุบไข่ ซึ่งทำด้วยข้าวเหนียวผสมหัวกะทิและไข่เล็กน้อย โดยคลุกส่วนผสมให้เข้ากันนำไปทอดด้วยน้ำมันร้อนๆ เมื่อสุกแล้วตักไปวางในตะแกรงให้สะเด็ดน้ำมัน

พิธีกรรมในบุญสารทเดือนสิบ

1. ระยะเวลา

ประเพณีบุญสารทเดือนสิบ ระยะเวลาของการประกอบพิธี มีขึ้นในวันแรม 1 ค่ำ ถึงวันแรม 13 ค่ำ แรม 14 ค่ำ และแรม 15 ค่ำ

2. พิธีกรรม

การปฏิบัติพิธีกรรมบุญสารทเดือนสิบ มีขั้นตอนดังนี้

1) การจัดหมรับ เริ่มในวันแรม 13 ค่ำ ชาวบ้านจะเตรียมซื้ออาหารแห้ง พืชผักที่เก็บไว้ได้นาน ข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน และขนมที่เป็นสัญลักษณ์ของสารทเดือนสิบ จัดเตรียมใส่หมรับ การจัดหมรับ คือ การบรรจุและประดับด้วยสิ่งของ อาหาร ขนมเดือนสิบลงในภาชนะที่เตรียมไว้ เช่น ถาด กาละมัง เข่ง กระจเข เป็นต้น ชั้นล่างสุดบรรจุอาหารแห้ง ชั้นสองเป็นพืชผักที่เก็บไว้นาน ชั้นสามเป็นของใช้ในชีวิตประจำวัน ชั้นบนสุดประดับขนมสัญลักษณ์เดือนสิบ ได้แก่ ขนมพอง ขนมลา ขนมบ้า ขนมดีซำ ขนมแต่ละชนิดมีความหมายดังนี้

ขนมลา เป็นเสมือนเสื้อผ้าที่ให้บรรพบุรุษใช้นุ่งห่ม

ขนมพอง เป็นเสมือนแพที่ให้บรรพบุรุษข้ามห้วงมหรณพ

ขนมกง เป็นเสมือนเครื่องประดับ ใช้ตกแต่งร่างกาย

ขนมบ้า เป็นเสมือนเมล็ดสะบ้า ไว้เล่นในวันตรุษสงกรานต์

ขนมดีซำ เป็นเสมือนเงินตรา ไว้ให้ใช้สอย

2) การยกหมรับ ในวันแรม 14 หรือ 15 ค่ำ ชาวบ้านจะยกหมรับที่จัดเตรียมไว้ไปวัด และนำภัตตาหารไปถวายพระด้วย โดยเลือกไปวัดที่อยู่ใกล้บ้านหรือวัดที่บรรพบุรุษของตนนิยมไปและถวายภัตตาหารพระ

3) การฉลองหมรับและบังสุกุล เมื่อนำหมรับไปวัดแล้ว จะมีการฉลองหมรับ และทำบุญเลี้ยงพระเสร็จแล้วจึงมีการบังสุกุล การทำบุญวันนี้เป็นการส่งบรรพบุรุษและญาติพี่น้องให้กลับไปยังเมืองนรก การทำบุญวันนี้ นับเป็นวันสำคัญเพราะหากไม่ได้จัดหมรับหรือทำบุญที่วัดอุทิศส่วนกุศลในวันนี้บรรพบุรุษ ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้วจะอดอยาก ลูกหลานข้างหลังก็จะกลายเป็นคนอกตัญญูและไม่สบายใจ

3. การตั้งเปรต

เสร็จจากการฉลองหมรับและถวายภัตตาหารแล้ว ชาวบ้านจะนำขนมอีกส่วนหนึ่งไปวางไว้ตามบริเวณลานวัด ข้างกำแพงวัด โคนไม้ใหญ่ เรียกว่า ตั้งเปรต เพื่อแผ่ส่วนกุศลเป็นทานแก่ผู้ล่วงลับที่ไม่มีญาติ หรือญาติไม่มาร่วมทำบุญให้ การชิงเปรตจะทำตอนตั้งเปรตเสร็จแล้ว เพราะเชื่อว่าถ้าหากใครได้กินของเหลือจากการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ จะได้รับกุศลเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัวอย่างมาก บางวัดนิยมสร้างหลาเปรต เพื่อสะดวกแก่การตั้งเปรต บางวัดสร้างหลาเปรตไว้บนเสาสูงเพียงเสาเดียว เกลาและชะโลมน้ำมันเสาจนสิ้น เมื่อเวลาชิงเปรตผู้ชนะคือผู้ที่สามารถปีนไปถึงหลาเปรตซึ่งต้องใช้ความพยายามอย่างมาก จึงสนุกสนานและตื่นเต้น (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช, 2554, น.148)

การแพร่กระจายของประเพณีบุญสารทเดือนสิบเมืองนคร

ความเชื่อเรื่องบุญสารทเดือนสิบที่กล่าวถึงนี้คนนครศรีธรรมราชได้ปฏิบัติสืบทอดกันต่อมานอกจากประเพณีแห่งความเชื่อ และแสดงความกตัญญูต่เวที่ยังรวมถึงการรวมญาติประจำปี และก่อให้เกิดงานเทศกาลเข้ากั้งงานประเพณีทำบุญจนเป็นประเพณีเทศกาลเดือนสิบ ทางภาคใต้ได้จัดศูนย์กลางของงานนี้ที่นครศรีธรรมราช เนื่องจากเป็นที่ที่เหมาะสม อันมีพระบรมธาตุเจดีย์ ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ บุคคลใดที่ได้มีโอกาสได้ไปร่วมทำบุญวันสารทที่นครศรีธรรมราช ถือว่าได้บุญแรงหรือบุญมาก ได้แพร่กระจายการจัดงานบำเพ็ญบุญวันสารทตามความเชื่อ โดยนัดหมายชาวภาคใต้ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียงมาร่วมทำบุญสารทเดือนสิบ ที่วัดพิชยญาติการามทุกๆ ปี นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2508 เป็นต้นมา นอกจากนี้ยังมีวัดอื่นๆ ที่ใกล้เคียงกับแหล่งที่อยู่อาศัยที่มีชาวนครศรีธรรมราชและชาวภาคใต้ ก็ได้จัดงานเทศกาลประเพณีนี้ขึ้นด้วย จัดเป็นศูนย์กลางประเพณีบุญสารทเดือนสิบของภาคใต้อีกแห่งหนึ่งในภาคกลางเพื่อเป็นการแพร่และรักษาศิลปวัฒนธรรมและความเชื่อบุญสารทเดือนสิบไว้ให้ยั่งยืนสืบไป

การเปลี่ยนแปลงของประเพณีบุญสารทเดือนสิบในกระแสโลกาภิวัตน์

ประเพณีสารทเดือนสิบของเมืองนคร นับวันมีแต่จะเปลี่ยนแปลงพิธีการและรูปแบบไปทุกขณะ ดังนั้นประเพณีที่เราพบเห็นทุกวันนี้ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปจากที่เคยเป็นมาบ้าง (วิเชียร ณ นครและคณะ, 2521)

ประเพณีสารทเดือนสิบของจังหวัดนครศรีธรรมราชมีการจัดอย่างจริงจังตั้งแต่ปี 2546 เป็นต้นมา ทางจังหวัดได้มีการจัดงานรื่นเริงประจำปีควบคู่กันมากับประเพณีทำบุญสารทด้วย ในวันแรม 14 ค่ำ เดือนสิบ เป็นวันยกหมรบของทางราชการของจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งจะมีการจัดขบวนแห่กันอย่างสวยงาม และกระทำกันอย่างสนุกสนาน เพื่อนำหมรบไปประกวดแข่งขันกันที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร สำหรับประชาชนในท้องถิ่นนครศรีธรรมราชนิยมทำกันในวันแรม 14 ค่ำ หรือแรม 15 ค่ำ (เกษม จันทร์ดำ, 2549) การจัดกิจกรรมประเพณี เป็นส่วนสำคัญของการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรม (พระมหาเทพรัตน์ อริยวิโส, ลัญจกร นิลกาญจน์, 2559) ร่วมมือกันระหว่างชุมชนกับวัด

สถานการณ์ปัจจุบัน การจัดงานเทศกาลได้ถูกนำมาจัดอย่างใหญ่โต กลายเป็นงานที่รื่นเริง สนุกสนาน และมีเรื่องการตลาดเข้ามาเกี่ยวข้องสูง เพื่อสร้างรายได้จากการจัดงาน วิทยุรุ่น วิทยุหนุ่มสาวโดยส่วนใหญ่มองเห็นภาพประเพณีเป็นเทศกาลการท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยเฉพาะงานบุญเดือนสิบที่มีจัดขึ้นหลายคืน และเน้นกิจกรรมบันเทิงเป็นส่วนใหญ่ บางอย่างลืมนองไปว่ากิจกรรมนั้นไม่เหมาะสมในงานบุญ งานเทศกาล ในเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมสร้างภาพที่ไม่ดีแห่งเมืองพุทธเมืองศาสนา แต่หน่วยงานการจัดงานที่เกี่ยวข้องกลับไม่สนใจ เพราะคำนึงถึงด้านธุรกิจและรายได้เป็นหลักดังกล่าวข้างต้น แต่อย่างไรก็ดีจากการศึกษาประเพณีบุญสารทเดือนสิบ พบว่า ศักยภาพหลักของภาพรวมในด้านศักยภาพหลักที่เป็นแรงจูงใจที่สำคัญของประเพณีเป็นประเพณีเก่าแก่ที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของประชาชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช ถือปฏิบัติมานาน เป็นทั้งประเพณีเกี่ยวกับชีวิตและให้ความสุขความบันเทิงแก่คนด้วยส่วนใหญ่เพราะมีการจัดงานประเพณีที่ยิ่งใหญ่มาแต่

อดีต และพัฒนามาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน การบริหารจัดการ มีการรักษาสภาพและฟื้นฟูประเพณีบุญสารทเดือนสิบและประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ทั้งในด้านลักษณะการจัดงานงานประเพณี และบรรยากาศในการจัดงานรวมถึงกิจกรรมที่มีในงานรวมถึงความพร้อมในด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว เนื่องจากในการจัดงานประเพณีเป็นภาคความร่วมมือหลายภาคส่วนในจังหวัดนครศรีธรรมราช ยังคงเป็นจุดแข็งของสารทเดือนสิบเมืองนครอยู่ แม้ว่าบางอย่างที่เปลี่ยนแปลงไปจะส่งผลต่อประเพณีบุญสารทเดือนสิบเมืองนคร (สุดาวรรณ มีบัว, 2555) ดังนั้น ประเด็นที่ควรจะต้องคำนึงถึงอย่างยิ่งในการเปลี่ยนแปลงของประเพณีก็คือ ควรจะหาอะไรให้ประเพณีบุญสารทเดือนสิบมีการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสมสอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน และไม่กระทบต่อวัฒนธรรมดั้งเดิมมากนัก ในขณะที่เดียวกันประเพณีก็ไม่ได้มีความล้ำทางวัฒนธรรมเกิดขึ้น ส่งต่อให้รุ่นลูก รุ่นหลานได้สืบทอดและรับไว้ตลอดไป

เอกสารอ้างอิง

- เกษม จันทร์ดำ. (2549). *ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนครศรีธรรมราช*. โรงพิมพ์กรีนโซน: นครศรีธรรมราช.
- จันทร์ ทงสมัคร. (2547). *ประเพณีที่สำคัญของจังหวัดนครศรีธรรมราช*.
- วิเชียร ณ นคร และคนอื่นๆ. (2521). *นครศรีธรรมราช*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช. (2553). *ข้อมูลด้านศิลปะและวัฒนธรรม*. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช กระทรวงวัฒนธรรม.
- สุดาวรรณ มีบัว. (2555). *นครศรีธรรมราช:ดินแดนพุทธภูมิ การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ปัญญา เลิศไกร, ลัญจกร นิลกาญจน์. (2559, กรกฎาคม-ธันวาคม). การเก็บข้อมูลวิจัยชุมชนภาคสนาม. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*. 8(2).
- พระมหาเทพรัตน์ อริยวิโส, ลัญจกร นิลกาญจน์. (2559, กรกฎาคม-ธันวาคม). รูปแบบการจัดกิจกรรมบูรณาการเพื่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม วัดพรหมโลก อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*. 8(2).

ผู้เขียน

ดร.สุดาวรรณ มีบัว

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
 1 หมู่ที่ 4 ตำบลท่าจี่ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80280
 e-mail: sudawan_mee@nstru.ac.th